

Українська література

УДК 821.61

Світлана Бородіца, доцент (Тернопіль)

Творча індивідуальність Георгія Петрука-Попика

У статті досліджується поетичний доробок Г. Петрука-Попика, який досі очікує фахового поцінування, крізь призму художньої своєрідності (художня картина світу, образ творення, символічність, фольклорні мотиви, націєцентризм та ін.). Осмислюється поезія митця з позицій його творчої значущості, що відкриває шлях для нового прочитання, поглибленої естетико-культурологічної та оцінної інтерпретації мистецьких здобутків літературного Тернопілля другої половини ХХ століття, розширює теоретичні і літературознавчі уявлення про новаторство західноукраїнського письменника. Простежується еволюція художнього мислення поета, його постійне прагнення до самовдосконалення на жанрово-стильовому та образному рівнях, розглядаються загальнолюдські, громадянські, моральні імперативи, які формують національно свідому особистість українця.

Ключові слова: творча індивідуальність, автор, історіософська концепція, лірика, мотив, поетика.

Boroditsa S.V. Creative personality of Georgy Petruk-Popik.

The article deals with the poetic work of G. Petruk-Popik, who still awaits a professional appreciation, through the prism of artistic originality (artistic picture of the world, creativity, symbolism, folklore motives, nationalist centrism, etc.). The poetry of the artist is considered in terms of its creative significance, which opens the way for a new reading, in-depth aesthetic-culturological and evaluative interpretation of artistic achievements of the literary Ternopil region of the second half of the twentieth century, and broadens theoretical and literary ideas about the innovations of the Western Ukrainian writer. The evolution of the poet's artistic thinking, his constant desire for self-improvement at the genre-style and figurative levels, traces the universal, civil, and moral imperatives that form the nationally conscious personality of a Ukrainian.

Key words: creative individuality, author, historiosophical concept, lyric, motive, poetics.

Постановка наукової проблеми та її значення.

Багатогранна творчість Г. Петрука-Попика – поета, прозаїка, публіциста, громадського та політичного діяча – особливо значуща в перспективі утвердження і збереження основ українського буття, самоусвідомлення нації, оскільки вона органічно акумулює стильові ознаки, ментальні характеристики, індивідуально-авторську манеру письма, «ауру часу». Його поетичні збірки «Весняні птахи» (1981), «Тополинний сніг» (1982), «Пригорща жита» (1986), «Думаю вголос» (1990), «Співоче поле» (1991), «Березневі послання» (1995), «Калиновий заспів» (пісні, 1995), «Листків пожовклих переліт» (1997), кантата «Бережи Україну й свободу» (1997), роман у віршах «Полум'я Волині» (1995), «Це ти, Україно моя» (пісні, 2002), «В обіймах блискавиць» (вибране, 2002), «Аура слова і борні (1984-1991)» (проза, 2002), «Нурт Ніагари» (поема-феєрія, 2003), «Погляд з третього неба» (прозово-поетичний, публіцистичний репортаж, 2005), «Калина між терням» (2007) засвідчують, що авторська філософія буття завжди розгорталася у національно-універсальних вимірах. У базовій опозиції людина-світ Г. Петрук-Попик обрав власну точку відліку – громадянсько-патріотичну, яка й визначила його естетичний ідеал і творчий пафос:

Тож я нестиму крізь літа одно
Твоє, Україно, правди знамено –
Високе, як зоря, непереможне («Україні», 1977) [2,
50].

Аналіз дослідження проблеми. Досить пізній дебют поетичною збіркою «Весняні птахи» (1981) (за спогадами сучасників, перші вірші з'явилися у зшитках ще 1948 року, а надруковані – у 1956 році) представив читачам вже зрілого автора з власним художнім методом (реалізм, образна конкретика, простота і невибагливість форми, разом з тим сюжетна напруга, динамічна оповідь, експресивність,

драматизм описаних ситуацій та ін.). Але різножанровий спадок Г.Петрука-Полика, на жаль, досі залишається поза увагою літературознавців. Кілька публікацій енциклопедичного характеру (Є.Зозуляк, Б.Мельничук, С.Синюк, М.Стельмах та ін.), журнальні та газетні матеріали-спогади О.Бугая, І.Горбатого, О.Ліберного, В.Насипаного, М.Омельчука, Б.Хаварівського й ін., критичні огляди й рецензії Б.Грищука, П.Сороки, П.Тимочка, Г.Чернихівського, І.Фарини, О.Хрещук вичерпно не характеризують поетичну й публіцистичну творчість митця. Відзначимо, що до 85-річчя від дня народження письменника – уродженця села Велика Іловиця на Шумщині – Оленою Хрещук укладено бібліографічний покажчик «Співець іловицького літа» (Шумськ, 2017). Втім для сучасної філологічної науки і літературного краєзнавства зокрема творчий метод Г.Петрука-Полика є актуальною науковою проблемою, що потребує фахового аналізу.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Г.Петрук-Попик, як означив його велич у спогадах Б.Хаварівський, – письменник-«Везувій» літературного процесу Тернопілля другої половини ХХ ст., якого окрилював пафос національно-історичних зрушень 90-х років. Тому тематична площина поетичного доробку митця охоплює минуле України і важливі моменти її історії (роман у віршах «Полум'я Волині», поеми «Роксолана», «Зборівська битва», «Лисоня», цикл «Хортиця», поезії «Над Золотою Липою», «Першому, що впав за волю України», «Бандерівці», «Колишнім воякам УПА», «Над Бабиним Яром» та ін.). Екстраполюючи минуле на сучасність, автор відживлював ідею спадкоємності, долаючи опозицію героїчне минуле – трагічне сучасне безмежною вірою у світле майбутнє української нації:

*Вірмо в Матір, у вербу над ставом,
Вічність сліду од свого порога,
В шлях чумацький, кобзареву славу:
Буде віра – буде й перемога.*

*Вірмо в розум, невмирущість роду, –
І братаймося, і кохаймося вірно, –
В дух козацький, у можуть народу...
Вірмо – в Бога! В Україну – вірмо!* («Зневіреним»,
1993) [1, 68].

Історіософська концепція Г. Петрука-Полика реалізується на двох рівнях – концептуальному (ідеальний родинний космос – катастрофічний національний часопростір) та поетикальному (концепти роду, матері, сонця, неба, землі, ріки, моря, гори, поля та ін.). Відповідно до власних переконань і світорозуміння його поезія утверджує право на свободу особистості, її моральну і громадянську позицію. Так, поетичні збірки «Думаю вголос», «Співоче поле», «Березневі послання» вводять у текстуальний простір соціально-філософських візій західноукраїнського письменника, їх національно-культурну закоріненість, джерела його національної свідомості, розуміння ним своєї місії в українській літературі:

*Вишила мама старенька
Білу сорочку мені.
Вишила вранці-раненько
При голубому вікні.*

*Гріє сорочка та груди.
Тільки у серці пече:
Ой, коли мами не буде,
Хто ж мені вишиє ще? [2, 72].*

Поезії 90-х років властива лексична економія вислову, висока емоційна напруга, публіцистичність. Звідси – художній світ автора різнобарвний, мінливий, рухливий, наповнений пристрастями, пошуками і втратами. Особиста доля ліричного героя переплетена з долею сучасного покоління, з епохою соціальних катаклізмів і людських трагедій. Тому поетичний доробок Г. Петрука-Полика безперечно проектується в сьогодення, засвідчуючи глибину бачення письменником історичної перспективи,

патріотичний оптимізм, соборницьке мислення. Таке фокусування уваги митця в оригінальному текстуальному полі дає змогу увиразнити особливості його поетичного мислення, яке відзначається зрілістю думки, широтою узагальнень, влучними характеристиками. Промовистої виразності, чуттєвої напруги та об'єктивної переконливості письменник досягає завдяки вивіренім логікою й інтуїцією зображально-виражальним засобам, майстерному використанню сугестивного художнього образу:

*Мене учора не було
На цій землі,
У цьому світі.
На місці мене тліло тло
І розважався білий вітер.
А, може, й це придумав я,
І лиш було ніщо натомість,
І тихо плакала моя
Над ним тілесна невагомість? («Мене учора не
було...», 1969) [2, 359].*

Часто лірика Г. Петрука-Попика впевнено розсуває межі традиційного письма, демонструючи модерністські засади творчості. Зауважимо, що еволюція його творчої манери, яка формувалася і вигранювалася у силовому полі українського письменства (І. Франко, О. Олесь, Б. Лепкий, В. Сосюра, П. Тичина, В. Вінграновський та ін.), свідчить про вплив естетики імпресіонізму, особливо відчутний у пейзажній та інтимній ліриці поета (розділ «Голос душі» вибраного «В обіймах блискавиць», 2002), а також тяжіння до неоромантизму, швидше як психологічного настрою, закоріненого у фольклорні жанри, зокрема пісню, баладу, думу, казку («Балада про недописане слово», «Пісня про чумака», «Дума під дубом столітнім», «Балада про цукор і руки», «Балада болю», «Казка про Ослопу», «Синя казка», «Легенда Чортової гори», «Стрілецька пісня», «Пісня зорі вечорової», «Нічна сон-притча» та ін.).

Книга вибраного «В обіймах блискавиць» яскраво репрезентує всеохопне розуміння автором складних

тенденцій розвитку українського письменства другої половини ХХ ст. Так, Г. Петрук-Попик, сповнений художньо-творчих інтенцій, експериментував з формою віршів, виявляючи власне розуміння «модерного», себевиявлення. У цьому контексті важливими у структуруванні авторської свідомості поета є жанрові параметри, які розкривають Г. Петрука-Попика як чистого лірика: «Осінній рондель», «Передосінній етюд», «Білий етюд», «Польовий диптих», «Морський диптих», «Сонет матері», «Сонет відкритого моря», «Сонет світанкового моря», «Сонет глибини», «Діалоги в Нікітському саду» (цикл), «Газель», «Студентське рондо», «Октави блакитного літа», «Секстина ночі», «Осінній тріолет», «Рубаї для професора», «Осінні хоку». Наведені класичні форми, якими досконало володів письменник, пов'язують індивідуально-авторську модель світу з багатовіковою літературною традицією і генерують численні інтертекстуальні паралелі й алюзії:

Вона ще нам – Жар-птаха – зацвіте

О тій порі, що спалахне зірками –

Легке крило – блакитно-золоте,

Як доля й стяг, зніметься над віками

(«Акровірш», 1963) [2, 390].

Трансформація фольклорних (пісня, балада, дума, казка, легенда) та класичних (сонет, етюд, елегія, молитва, епітафія, реквієм, медитація, епіграма, послання, рубаї, білий вірш, сатиричний памфлет, шарж, поема-феєрія та ін.), творення власне авторських («іскри», «спалахи», «міражі», «презенти») жанрів у ліриці та ліро-епосі, активне використання митцем монтажу як функціонального принципу організації ліричного наративу, алітерації та асонанси, монорими увиразнюють цілком модерну поетику Г. Петрука-Попика:

Ярий вітер –

над ярими вербами,

понад врунами ярини,

Яро дивиться

місяць надщерблений...

*Доле ярая,
 Пригорни.
 Яра ластівко,
 крилами ярими
 не лети з моїх ярих мрій...
 Глянь очима ти,
 сонячно-карими
 І в моїх піснях заярїй («Ярий вітер...», 1950) [2, 334].*

Висновки та перспективи подальшого дослідження. «Пан сенатор» в поезії, творчо засвоївши канонічні жанрові форми, органічно синтезувавши традиційне і модерністське в образі ліричного героя-патріота, міфо- та психопоетику, актуалізував світовий художній досвід, національні і загальнолюдські моральні імперативи, власну глибинну духовність та складну екзистенційну палітру. Митець розгорнув індивідуальний поетичний стиль, який засвідчив масштабність його таланту. Історико-літературний феномен Г. Петрука-Полика ще чекає на ґрунтовне осмислення.

Джерела та література

1. Петрук-Попик Г. Березневі послання: Поезії. Тернопіль: Поліграфіст, 1995. 130 с.
2. Петрук-Попик Г. В обіймах блискавиць: Вибране. Львів: Каменяр, 2002. 679 с.
3. Петрук-Попик Г. Калина між терням: Поезії. Тернопіль: Джура, 2007. 116 с.

УДК 821.161.2-32Жадан

О. В. Грищенко

Велике переселення: європеїзм та безґрунтянство малої прози Сергія Жадана

У статті зосереджено увагу на мандрах та міграціях як своєрідних виявах протесту в національно-культурному просторі. Героям С. Жадана притаманний стан у дорозі та відчуття швидкості, сподіваючись на безтурботне майбутнє та комфортне